

gatione legis humanæ, non autem impedimenta deobligantia: hinc potest quis licite alio pergere, ne festum servet, et econtra non potest sine justa causa laborem assumere, quo prævidet jejunium impeditum iri.

6. Leges summorum Pontificum obligant post promulgationem Romæ factam eos quibus innotescunt, præsertim si sint appositiæ clausale, id est: *Ut autem præsentes Litteræ ad omnium notitiam facilius deve-niant, etc. et alia: Volumus autem, ut præsentium Litterarum transumptis, etc.*

7. Epistolæ Pontificiæ, Responsalia, sive Declarationes non insertæ in Corpore juris, dummodo sint sufficienter promulgatæ, obligant.

8. Decreta S. Congregationis Rituum habenda sunt ut oracula Pontificis; ejus vero Declarationes, ut responsa sapientissimorum virorum. Declarationes aliarum Congregationum, nulli dubium, quod in casibus particularibus, pro quibus fiunt, obligant, ut leges.

9. Lex pœnalis fundata in falsa præsumptione faciti non obligat; qui solvit, potest sibi compensare.

10. Pueri non videntur statim post adeptum usum rationis teneri legibus Ecclesiæ; tenentur tamen legi annuae Confessionis, si mortaliter peccaverint; ex capite: *Omnis utriusque sexus (de Panit.).*; etiamsi nondum septimum annum attigerint.

11. Peregrini non tenentur legibus suæ patriæ, nec videntur teneri legibus alterius loci, nisi habeant ibi quasi domicilium; a pari Episcopus non potest dispensare cum illis.

12. Dispensationes a sacra Pœnitentiaria possunt obtineri pro inscio, et invito, modo a Confessario, vel a Consanguineo usque ad quartum gradum.

DE PECCATIS.

1. Numerus peccatorum desumitur ex multiplicitate actuum moraliter interruptorum. Si actus sint mere interni, tot sunt peccata, quot sunt actus consensus voluntatis, nisi procederent ab eodem impetu passionis breviter tantum interrupto. Actus interni circa peccata externa oris et operis moraliter interrumpuntur voluntatis retractatione, et voluntaria cessatione. Actus externi moraliter interrumpuntur, cum non respiquant aliquem actum completum. Numerus peccatorum desumitur quoque ex diversitate objectorum totalium.

2. Non peccat, qui ex necessitate, et adhibendo media præservativa se exponit periculo peccati mortalis.

I. PRÆCEPTUM.

1. Obligatio eliciendi actus theologicarum virtutum Fidei, et Spei videtur esse saltem una vice in anno; circa actum Caritatis autem videtur adesse obligatio singulis mensibus; nec videtur esse necessarium, ut directe, et explicite eliciantur, et eo fine, ut præcepto fiat satis, sed videtur sufficere, ut indirecte, et implicite eliciantur.

2. Adest obligatio fraternæ correctionis, quando speratur fructus.

3. Non est scandalum suadere minus malum ei, qui est dispositus ad majus malum patrandum, si eo fine suadeatur ut majus evitet, quia tunc non suadetur malum, sed bonum. Ita licet domino, aut parensi non auferre occasionem furandi servis, aut filii, qui

jam parati sunt ad furandum, ut in delicto comprehensi melius emendari valeant.

4. Cooperatio materialis peccato potest esse licita, 1.º si actus tuus sit ex se indifferens; 2.º si ex officio non tenearis impedire alterius peccatum; 3.º si habeas causam justam, et proportionatam sic operandi, quia quanto actio tua proximior est peccato proximi, eo major debet esse causa, quæ te excusat ad eam ponendam; quando vero talis sit justa, et proportionata pendet a prudentum judicio. Sed non possumus cooperari damno proximi, nisi quando damnum, quod nobis timemus est ordinis superioris.

5. In iis, quæ vanas observationes redolent, quin constet, an effectus sit naturalis, saltem protestatio praecedat cuique diabolico operi nolle consentire.

II. PRÆCEPTUM.

1. Cum justa causa potest quis jurare cum æquificatione, seu restrictione non *pure* mentali, id est cum proximus ex circumstantiis potest animadvertere æquivocum; non licet tamen in judicio.

2. Juramentum in favorem tertii impleendum est semper ac fieri potest sine peccato. Cæterum omne juramentum intelligitur factum sub sequentibus conditionibus: 1.º si alter acceptaverit, et non relaxaverit; 2.º si non cesseret causa finalis, propter quam promisisti; 3.º nisi fiat mutatio notabilis non prævisa; 4.º si superior non impedit; 5.º si sine gravi danno; 6.º si alter promissis steterit.

3. Si quis dubitet an habuerit voluntatem voto se obligandi, aut an adverterit ad obligationem voti, præsumitur obligatio. Dubitans an voverit, non tenetur;

an impleverit, tenetur. Si pars voti sit impossibilis, debet impleri pars possibilis, si sit divisibilis. Si plura vota sint incompossibilia tenetur vovens ad dignius; si æqualia, ad anterius. Qui vovit potest ipse commutare in melius, secus non: potest reassumi prius opus. Valet votum factum: Si occidero inimicum. Potest quis se obligare sub levi in materia gravi, non sub gravi in materia levi. Peccat graviter, qui sine justa causa differt ultra sex menses votum perpetuum.

4. Pro dispensatione causæ sunt: bonum Communictatis, Ecclesiæ, familiæ, subjecti, periculum transgrediendi, difficultas nimia adimplendi, imperfecta deliberatio, cessatio causæ.

5. Tollitur obligatio irritatione a superiore, relaxatione a Papa, Episcopo, Prælato, (non a Parocho), a confessariis mendicantibus. Excipe vota Religionis, castitatis perpetuae, et trium peregrinationum, quæ sunt Pontifici reservata; sed in urgente necessitate gravis damni spiritualis aut temporalis dispensant Prælati. Ista eadem quinque vota non sunt reservata, si sint imperfecta, aut disjunctiva.

III. PRÆCEPTUM.

1. Artes liberales diebus dominicis etiam cum lucro permittuntur; item venatio, et piscatio, modo sine nimio labore; item vendere necessaria vite iis, qui alijs diebus vix emere possent, saltem statutis horis extra tempus officii divini. Cætera desumenda sunt ex consuetudinibus piorum cujusque loci.

2. Laborantes excusat *necessitas* ad propriam, et suorum sustentationem; opera quæ interruptionem non patiuntur aut valde urgent; *pietas*, laborando pro

pauperibus, vel ecclesiis, saltem annuente Episcopo; consuetudo legitima excusat laborantes. Vix concedatur ad vitandum otium. Tempus pro peccato mortali videtur esse ultra duas horas laborare. Non videtur peccare mortaliter herus, qui decem servis præcipit singulis medium horam laboris.

3. Cognoscantur conditions impositæ pro oratoris privatis. Episcopi videntur posse dispensare, ut celebretur in domibus privatis ad tempus, non autem in perpetuum.

4. Excusantur pro omissione Missæ qui custodiunt homum, greges, rhedarii, moltores, et alii qui magnum detrimentum subirent eam audiendo.

IV. PÆCEPTUM.

1. Peccant filii, qui invitis parentibus ducunt uxores cum dedecore familie (secus non tenentur obediens in electione status); si non obedient in rebus gravibus et justis.

2. Parentes debent alimenta ministrare etiam illi, qui indigne nupsit, et uxori, si opus sit, et illi qui bona sua dilapidavit.

3. Fratres etiam tenentur alimenta suis fratribus, et dotes sororibus non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate ministrare.

4. Incurrunt excommunicationem, qui puellam impediunt ne ingrediatur monasterium, et profiteatur vitam religiosam; item qui eam adiungunt, et cogunt ad illuc ingrediendum, etiam pro educatione, si domi nulla sint pudicitiae pericula, et nullum crimen admiserit.

5. Peccant domini, qui impediunt servos observare præcepta Dei et Ecclesie, qui non corripiunt peccantes.

6. Peccant servi, qui non impediunt damnum ab extraneis domino inferri, cum possunt, et tenentur ad restitutionem; si vero a domesticis, peccant tantum contra caritatem non impidiendo, nisi cura rei ipsis sit specialiter demandata.

7. Peccat uxor quæ bona prioris conjugij filii inde ortis non servat, de illis enim bonis solus usufructus sibi competit. Tenetur quandoque uxor sequi virum discedentem, vel exulanter.

8. Parochi non residentes (non absint sine licentia Episcopi) vel inutiliter residentes, id est illi qui per se non exercent munera Parochialia principaliora, scilicet concionem, et sacramentorum administrationem, non faciunt fructus suos, saltem fructus respondentes residentiæ, sed debent eos applicare Ecclesie, vel pauperibus loci, ante quamcumque declarationem, et remota quavis compositione. Parochus tenetur audire Confessiones toties quoties postulatur, et Communio nem pariter dare quoties rationabiliter, et opportune expetitur, et curare, ut pueri decennes parentur ad Communionem. Tenetur sub gravi ad ministrandam Extremam Unctionem, et quidem, si possit, antequam infirmus sensibus destituatur. Debet offerre missam pro populo diebus dominicis, et festivis, concionari, et quandoque missionem procurare. Debet docere in agris eos, qui ad Ecclesiam venire non possunt; et si hoc Parochio maximæ molestiae futurum esset, debet curare saltem eos instruere tempore præcepti Paschalis, aut cum accedunt ad suscipiendam Confirmationem, aut ad contrahendum Matrimonium. Parochus rationem Deo reddet pro vicario suo, etiam approbato ab Episcopo. Episcopus, et Parochus tenentur residere tempore pestis, et vel per se, vel per alium ido-

neum sacramenta necessitatis, id est Baptismum et Pœnitentiam ministrare peste laborantibus. Parochi, et eo magis Episcopi tenentur etiam cum periculo vi-
tæ ad corripiendos subditos qui in mortali existunt, aut in gravi periculo labendi in illud, semper ac fulget emendationis spes; et tenentur non solum ex charitate, sed etiam ex justitia, ita ut si in hoc graviter deliquerint, remanent etiam obligati ad restitutionem partis fructuum. Parochus debet invigilare Clericis, et ad laborare, ut Parochiani omnes præcepto Paschali satissiant, etiam pueri decennes.

V. PRÆCEPTUM.

1. Peccant funambuli qui vitam exponunt.
2. Licet cibum alteri in penuria extrema cedere, tabulam in naufragio, quia aliud est sibi mortem inferre, aliud est omittere vitam tueri, quod est licitum justa intercedente causa. Non videtur improbabile, quod virgo possit se exponere mortis periculo, ne violetur. Reus mortis potest scalam ascendere per se ipsum, quia talis actio remote concurrit ad mortem.
3. Nemo, nisi necessarius communitati, tenetur vitam servare mediis valde doloriferis, amputatione tibiæ, extractione lapidis.
4. Virgo non tenetur, sed potest subire manus Chirurgi in verendis, tenetur autem permittere ut curetur ab alia scemina.
5. Ebrietas est mortalís, quando quis sciens, et volens in eo statu se ponit, in quo non potest malum, et bonum discernere. Vinum potest sumi tamquam remedium ad expellendos humores, et in tanta quantitate, quæ per se ferat ebrietatem, dummodo talis

ebrietas non intendatur, sed tantum salus. Ebrio imputantur omnia peccata, quæ potuit et debuit prævidere.

6. Judex tenetur sub gravi morte plectendo concedere tempus confitendi peccata.

7. Licet injustum aggressorem occidere, modo non inferatur majus damnum illo, quod necesse est ad vitandum proprium. Licet occidere furem rei magni momenti suæ, vel alterius, modo fur ante moneatur. A fortiori licet, cum aliud non superest, occidere aggressorem suæ, vel alterius pudicitiae.

8. Innocens potest tradi pro bono communi hosti eum occisuro. Non licet subditis tyrannum, sive in titulo, sive in regime occidere.

9. Abortum procurare ex proposito semper est illicitum, sed non excommunicantur, nisi post animacionem certam, omnes, qui principaliter concurrunt, et fiunt irregulares. Mater potest sumere medicinam directe ad medendum morbo, licet cum periculo abortus fetus inanimati, cum morbus est mortalís; directe non potest expellere fetum etiam inanimatum. Si autem fetus sit animatus, idem potest mater in casu, quod nulla spes affulgeat de vita, et baptismo prolis post mortem matris, (que spes valde rara est).

10. Duellant, testes ad hoc vocati, consulentes, faventes, excommunicantur excommunicatione reservata summo Pontifici, si duellum est notorium, et ad forum deductum; si non est notorium, nec ad forum deductum, etiam Episcopi possunt ab ea absolvere. Tales pœnæ non incurruunt, nisi ex duello stricte accepto, id est præmeditato cum designatione loci, et temporis, et tunc incurruunt etiam duello non secuto.

VI. PRÆCEPTUM.

1. In luxuria non datur parvitas materæ, si adsit advertentia et consensus, unde extra matrimonium mortales sunt omnes tactus ob delectationem carnalem exerciti.

2. Mulieri oppressæ tutius est consulere ut clamet, potius mortem pati vi repellendo aggressorem, quam sui violationem permittere.

3. Interrogandum de aspectibus, picturis, verbis, comœdiis, choreis, libris, colloquiis; et in desideriis, et actionibus distinguantur personæ.

4. Non est obligatio impediendi pollutionem de se evenientem in somno inceptam et in vigilia consummatam, modo absit consensus in delectationem, et ejus proximum periculum ex præterita experientia timendum. Semper tamen expedit, ut homo conetur impedire, quantum potest, saltem avertendo mentem ab illa delectatione, et invocando nomina JESU et MARIE. Non peccat graviter, qui semidormiens delectatur de pollutione incepta, quia deest plena advertentia. Vitandæ sunt in hac materia cause non necessariæ, cavingo a consensu in necessariis, et si saepius adfuerit consensus, neque affulgeat emendationis spes prudens, etiam cum periculo vite, status relinquendus est.

VII. PRÆCEPTUM.

1. Ad præscriptionem requiritur: 1.º bona fides; 2.º titulus saltem præsumptus; 3.º possessio continua sine lite, et tempore requisito; 4.º ut res sit apta præscribi. Hæres possessoris male fidei numquam præscribit.

2. Ut quis utatur liceite compensatione occulta requiritur: 1.º ut fiat sine damno debitoris; 2.º ut creditum sit certum, et liquidum; 3.º ut satisfactio alio modo obtineri non possit, quare creditor debet prius in judicio postulare, quamquam si hoc negligatur, non erit peccatum grave, imo nec leve si via judiciaria sumptus exigat.

3. Furtum est injusta rei alienæ ablato, invito rationabiliter domino.

4. Furta minuta etiam diversis facta, quando præter primam intentionem ad grave creverunt, obligant sub gravi ad restitutionem ratione injustæ detentionis, et quia præceptum non furandi non solum obligat ne grave damnum inferatur proximo, sed etiam ne quis re aliena diteseat. Pro talibus furtis, qui sine gravi incommodo non potest restituere dominis, restituat pauperibus loci, damnum enim est illatum Reipublicæ.

5. Qui simul, sed sine communi consilio, furantur parvam materiam, licet malo exemplo sibi sint, et fiat grave damnum domino, peccant graviter contra charitatem ratione scandali, sed non contra justitiam, proindeque singuli non tenentur sub gravi ad restitutionem partis ablatae, quia, ut supponitur, materia est levis; non tenentur singuli ad totum, quia non violaverunt justitiam.

6. Uxor potest invito marito dare filiis primi matrimonii de bonis communibus, et etiam viri quantum sufficit, ut juxta eorum statum vivant (sed debet facere ut post mortem suam data compensentur filiis secundi); item de istis bonis potest dare necessaria parentibus, fratribus, pauperibus; aliis vero modicas elemosynas.